Jaroslav David (Ostrava)

FRANCESCO PERONO CACCIAFOCO – FRANCESCO CAVALLARO: PLACE NAMES. APPROACHES AND PERSPECTIVES IN TOPONYMY AND TOPONOMASTICS. Cambridge: Cambridge University Press, 2023, 298 s., ISBN 978-1-108-74824-7

Fakt, že se onomastika neobejde bez mezioborového přístupu, je samozřejmé a četným opakováním do jisté míry již vyprázdněné, nicméně stále pravdivé tvrzení. Mezioborovost je při současné specializaci vědních oborů nezbytná a týká se jak propojení onomastiky s disciplínami vně lingvistiky (např. historie, geografie, antropologie), tak i v jejím rámci. Oba případy užitečné interdisciplinární spolupráce reprezentuje kniha *Place Names. Approaches and Perspectives in Toponymy and Toponomastics*. Jejími autory jsou Francesco Perono Cacciafoco a Francesco Paolo Cavallaro – akademici z Nanyang Technological University (NTU), Singapore. Jádrem singapurské univerzity, jedné z nejlepších v Asii, jsou sice ekonomická a technická fakulta, ale své zastoupení na ní mají rovněž humanitně orientované obory a pracoviště, z nichž klíčovým je College of Humanities, Arts, and Social Sciences (CoHASS), kde také působí oba autoři. Francesco Perono Cacciafoco se věnuje historicky zaměřené filologii, etymologii, kryptolingvistice a také výzkumu vlastních jmen, především toponym; Francesco Paolo Cavallaro se zabývá sociolingvistikou, otázkami bilingvismu a výzkumem tzv. malých jazyků.

Impulzem pro napsání monografie *Place Names* byl kurz toponomastiky určený pro bakalářské studenty, který vedl Francesco Perono Cacciafoco a měl za úkol představit toponyma „prostřednictvím interdisciplinárního přístupu zahrnujícího historickou jazykovědu, etymologii, jazykovou dokumentaci,[1] sociální geografii, historickou geografii, urbánní geografii, historii, paleoantropologii, archeologii a sociologii“ (s. xvii). Autoři knihu koncipovali pro „toponomastiky budoucnosti“, které označují také jako „globální toponomastiky“ – výraz „globální“ (*global*) chápou oproštěně od politických obsahů jako „široce zaměřený, mnohostranný, mezioborový, mnohooborový a polymatický“ (s. xxi).

Kniha je rozčleněna na deset kapitol pokrývajících širokou škálu témat, které se dělí na tři nestejné celky. První a druhá kapitola se zabývají obecnými tématy

[1] *Language documentation* (nebo také *documentary linguistics*) je jazykovědná disciplína, která se zabývá důkladným zaznamenáváním jazyka a jeho společenství, často z důvodu jeho revitalizace. Jejím základem je rozsáhlý lingvisticko-antropologický terénní výzkum a vytváření velkých on-line archivů.

vymezení toponym a terminologií oboru, strategiemi a přístupy k toponymii, typy klasifikace toponym a vztahu mezi diachronní a synchronní toponomastikou. Právě tyto dvě perspektivy pak určují rozdělení následujících kapitol do dvou bloků. Kapitoly tři až sedm obsahují diachronní témata, přičemž autoři rozlišují přístup úzce diachronní (*diachronic*, zabývající se primárně rekonstrukcí toponym z pramenně nedoložených jazyků, s. 114–117) a historický (*historical*, rekonstrukce opírající se o prameny, s. 158–161). Na řadě příkladových studií Cacciafoco a Cavallaro upozorňují na možnost využití toponym pro rekonstrukci prajazyků, sledují toponyma v kontextu jazykových změn, zabývají se rovněž zeměpisnými jmény prizmatem archeologie a rekonstrukce podoby krajiny. Naproti tomu kapitoly osm až deset jsou orientovány na synchronní výzkum a zohledňují aktuální mezioborové pohledy, např. politika, společnost, identita, dekolonizace; urbanonymie, toponyma a kartografie; sociální aspekty toponymie. Rozhodně ale nejde o striktní oddělení obou pohledů v uzavřených kapitolách – jejich propojení a nenásilné prolínání se uplatňuje v monografii jako celku, a především v případových studiích, které ilustrují konkrétní teoretické otázky.

V případových studiích a příkladech se autoři pohybují jak v Asii, tak rovněž mimo ni, zejména v Americe a Evropě, přičemž nepřevažují pouze témata z anglofonní sféry, ale také např. ze střední Evropy. Jak ale plyne z bohaté bibliografie (s. 275–296), o zařazení tématu primárně rozhoduje angličtina jako jazyk jeho prezentace odborné komunitě. Proto např. v příkladech jazykových změn autoři citují výzkumy Wilhelma F. H. Nicolaisena (toponymum *Stirling*, Spojené království), Kemlina Laurence (*Gasparee*/*Gaspar Grande*, Trinidad a Tobago), Joshuy Nashe (*Nepean Island*, Austrálie), ale také studii Katalin Reszegi věnovanou staromaďarské oronymii v kontextu jazykových kontaktů ve střední Evropě (s. 29–31). Bohužel posledně zmiňovaný příklad je jednou z mála výjimek – mezi ilustračními příklady a citovanými výzkumy nenacházíme autorky a autory z oblasti střední, jižní a východní Evropy, respektive slovanské onomastiky, a to ani reprezentanty velkých onomastik československé, polské nebo rusko-ukrajinské. Je otázkou, zda je to dáno geografickou vzdáleností témat a neznalostí z pohledu jihovýchodní Asie „exotického" regionu, nebo právě malým podílem anglickojazyčných textů. Z českých autorů je zastoupen pouze archeolog Jiří Svoboda a odkaz (ovšem pouze v seznamu literatury) na jeho výzkumy v Pavlově a Předmostí.

Již výše zmíněné badatelské specializace obou autorů nalezly své místo také v samostatných kapitolách. Zájem Francesca Cacciafoca o kryptolingvistiku se nepochybně promítl do případových studií věnovaných luštění a rekonstrukci toponym v textech psaných starověkým krétským písmem (s. 31–45); výzkumy Francesca Cavallara se promítají v částech zabývajících se urbánní toponymií Singapuru (s. 180–186) a obecně politickými a sociálními aspekty geografických jmen.

Zřetel ke čtenáři, kterým má být primárně student, se odráží také v přístupně podané metodologii, jejíž jednotlivé fáze jsou vždy přehledně shrnuty ve formě

tabulky (viz např. s. 51 tabulka 3.1 *A step-by-step guide to historical toponomastics* nebo s. 119–120 tabulka 5.2 *An example of step 1 in a diachronic toponymy study of four Abui place names*). Nedílnou součástí každé kapitoly je výstižné a hutné shrnutí tématu. Na konci knihy čtenář najde výkladový slovník termínů (*Glossary*, s. 266–274), a to nejen onomastických (např. termíny *exonym*, *oronym*, *urbanonym*), ale i obecně lingvistických (*diachronic*, *proto-language*, *semasiological*) a dalších podstatných z hlediska pojednávaných témat (*contemporary*, *Middle Ages*, *settlement dynamics*).

Není smyslem této recenze převyprávět obsah jednotlivých kapitol (obsah s abstrakty jsou dostupné na https://www.cambridge.org/core/books/place-names/B6C6CB54DF0896D31CAE470C710D22D1). V československém prostoru je k dispozici řada kvalitně zpracovaných úvodů (orientovaných především na toponyma), ať už přehledových (Šmilauer, 1960), či teoreticky zaměřených (Šrámek, 1999) nebo těch, které kladou důraz na metodologické aspekty onomastického výzkumu (Krško, 2014; David – Klemensová – Místecký a kol., 2022). Otázka, na niž se tedy pokusím odpovědět, zní: v čem se kniha *Place Names* liší a čím může být přínosná a inspirativní pro českou onomastiku.

Inspiraci singapurské monografie pro českou onomastiku spatřuji ve třech oblastech. Zaprvé, svým přehledovým pojetím tématu diachronní a historické toponomastiky s didakticky podanými „návody“ v rámci případových studií a akcentem především na prehistorické období a vazbu k archeologii může přispět k oživení této výzkumné sféry v české onomastice, respektive může posílit vracející se trend s výrazným mezioborovým akcentem (srov. nejnověji Klír – Boček – Jansens, 2020; viz též Čornejová, 2009). Zadruhé, důraz je kladen na aktuální témata z jiných oborů, který se rovněž opírá také o vynikající rozhled obou autorů po moderní onomastice (viz již zmíněný seznam literatury). Mám tím na mysli vazbu k disciplínám, jimž jsou věnovány samostatné kapitoly (archeologie a historie, sociolingvistika, kartografie), ale také např. vystižení proměny zájmu o toponyma v sociální a kulturní geografii, k níž došlo v posledních třiceti letech. Zde je zřejmý posun od *critical toponymy* (centrem pozornosti není vlastní jméno, ale především politické a kulturní procesy v pozadí jeho vzniku) k *toponymic commodification* (toponymum jako komodita, tedy především ekonomický kontext, role toponym v turismu a marketingu apod.; s. 208–219). Zatřetí, kniha se může stát inspirací pro nový originální český „úvod do toponomastiky“, který by tentokrát nepsali onomastici, popř. obecní lingvisté, ale badatelé z nelingvistických oborů, pro něž jsou zeměpisná jména rovněž objektem vědeckého výzkumu (srov. nejnověji Caiazzo – Coates – Azaryahu, 2020; Jordan – Mácha a kol., 2021; O’Reilly, 2023). Takový přístup by mohl zásadně obrátit perspektivu pohledu na toponyma (a obecně vlastní jména) a jejich zkoumání, a to včetně funkční integrace české toponomastiky do aktuálních výzkumných témat přesahujících stále převažující národní charakter české onomastiky.

LITERATURA

CAIAZZO, L. – COATES, R. – AZARYAHU, M. (eds., 2020): *Naming, Identity and Tourism*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

ČORNEJOVÁ, M. (2009): *Tvoření nejstarších českých místních jmen. Bohemika z 11.–13. století*. Brno: Masarykova univerzita.

DAVID, J. – KLEMENSOVÁ, T. – MÍSTECKÝ, M. a kol. (2022): *Od etymologie ke krajině. Onomastika pro 21. století*. Brno: Host.

JORDAN, P. – MÁCHA, P. a kol. (2021): *Place-Name Politics in Multilingual Areas. A Comparative Study of Southern Carinthia (Austria) and the Těšín/Cieszyn Region (Czechia)*. Cham: Palgrave Macmillan.

KLÍR, T. – BOČEK, V. – JANSSENS, N. (2020): *New Perspectives on the Early Slavs and the Rise of Slavic. Contact and Migrations*. Heidelberg: Universitaetsverlag Winter.

KRŠKO, J. (2014): *Úvod do toponomastiky*. Banská Bystrica: Belianum.

O'REILLY, Gerry (ed., 2023): *Place Naming, Identities and Geography. Critical Perspectives in a Globalizing and Standardizing World*. Cham: Springer.

ŠMILAUER, V. (1963): *Úvod do toponomastiky*. Praha: SPN.

ŠRÁMEK, R. (1981): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita.

Jaroslav David
ORCID: 0000-0003-2443-5351
jaroslav.david@osu.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita
Reální 3
701 03 Ostrava

Tento článek je volně přístupný na základě licence *Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence*, která umožňuje používání, šíření a reprodukci článku za podmínky, že původní článek bude řádně citován. Licenční podmínky jsou dostupné zde: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.cs.

This is an open access article under the terms of the *Creative Commons Attribution 4.0 International Public License*, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original article is properly cited. The license terms are available here: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.